LIMBA ROMÎNĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL MEDIU

DE

I. POPESCU

„Limba este tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile ce-l primesc" [1].

Cultivarea limbii a fost crezul multor generații de poeți și prozatori, de cărturari și filologi, începînd cu pioșii traducători și cu modeștii cronicari și terminînd cu maeștrii de azi ai versului și cu zeloșii cercetători ai limbii din zilele noastre.

Pentru a înarma tineretul cu toate cunoștințele necesare cercetării și cultivării limbii romîne, sîntem datori să sădim permanent în inimile elevilor dragostea pentru limba pe care o vorbim, pentru bogățiile și pentru frumusețile ei. Să trezim în sufletele lor ambiția de a continua cu cinste și cu pasiune năzuințele generațiilor trecute.

Se pune întrebarea : face astăzi școala tot ce trebuie pentru cunoașterea temeinică și pentru însușirea perfectă a limbii romîne ? Pleacă tînărul absolvent al școlii medii înarmat cu toate cunoștințele de limbă necesare ducerii mai departe a măreței misiuni pe care i-au încredințat-o atîtea generații de creatori și ostenitori în acest domeniu ?

Într-o oarecare măsură da, însă nu complet. O analiză cît de sumară a programelor și a manualelor școlare este suficientă pentru a ne da seama că în această direcție mai este încă mult de făcut. Comparînd planurile de învățămînt noi cu cele vechi, constatăm, de la prima vedere, că orele de

[1] V. Alecsandri, în *Convorbiri literare*, 1876. Citat după *Scriitorii romîni despre limbă și stil*. Culegere de texte și introducere de Gh. Bulgăr, București, Societatea de științe istorice și filologice, 1957. p. 121.

BDD-A10390 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:03:52 UTC)

limbă romînă de la şcolile medii au fost pe de-a-ntregul sacrificate. Ca urmare a suprimării acestor ore, limba romînă se studiază numai în clasele I—VII, lăsîndu-se în şcolile medii numai orele de istorie a literaturii. În consecinţă, studiul limbii romîne se încheie în clasa a VII-a. Este oare capabil elevul la 13—14 ani să pătrundă toate subtilităţile limbii? Se poate adînci suficient gramatica limbii romîne, cu toate aplicaţiile ei ortoepice şi ortografice, numai în şcoala de 7 ani? Cercetările făcute şi studiile apărute în ultimii ani au dovedit cu prisosinţă că problemele de limbă sînt cu mult mai complexe decît s-ar părea la prima vedere, iar rezolvarea lor cere ani îndelungaţi de muncă asiduă. Desigur, şcoala medie nu pregăteşte specialişti în problemele de limbă, dar aceasta nu exclude cunoaşterea a tot ceea ce ţine de cultura generală. Şcoala medie trebuie să transmită elevilor toate cunoştinţele necesare orientării lor spre diferite sectoare de activitate. În ceea ce priveşte limba romînă, aceste cunoştinţe trebuie să fie cît mai temeinice, întrucît, oriunde s-ar îndrepta, absolvenţii şcolii au nevoie de ele. La baza acestor cunoştinţe stă însuşirea perfectă a gramaticii, care nu se poate dobîndi pînă în clasa a VII-a. Chiar dacă la aceasta adăugăm faptul că, în şcoala medie, elevul îşi completează ceea ce a învăţat în şcoala de şapte ani prin reluarea problemelor de gramatică în cadrul orelor de limbă latină sau de limbi moderne, limitarea studierii limbii romîne numai la clasele I—VII nu este justificată.

S-a reproşat, şi pe bună dreptate, şcolii dinainte de Reforma învăţămîntului (1948) că nu acorda suficientă atenţie studierii gramaticii, deşi această disciplină se studia în decursul a patru ani — cl. I—IV de gimnaziu. După această dată, gramatica limbii romîne s-a predat şi în şcolile medii. În felul acesta elevii reuşeau să adîncească mai bine cunoştinţele dobîndite în şcoala elementară. Prin aplicarea noilor planuri de învăţămînt s-a ajuns la o situaţie şi mai puţin bună decît în trecut. Studierea limbii romîne limitîndu-se la clasele I—VII, nu numai că nu se poate adînci gramatica, dar, în ceea ce priveşte vocabularul, se dau abia cîteva noţiuni generale şi teoretice. Atît din cauza numărului mic de ore, cît şi din cauza vîrstei elevilor, profesorul este nevoit să reducă la minimum informaţiile asupra vocabularului. De altfel, nici nu se poate face mai mult. Elevii nu-şi dau seama, la o vîrstă atît de fragedă, ce este fondul principal de cuvinte, ce se înţelege prin restul vocabularului, ce este structura gramaticală a limbii etc. Cît despre originea limbii romîne, formarea ei şi influenţele suferite în primele secole, este adesea hazardant să se trateze mai amănunţit. De aceea, se dau numai noţiuni generale pe care adesea elevii nici nu le înţeleg, ci le învaţă pe dinafară, ca să le ştie la lecţie sau la examen.

Elevul trece astfel în şcoala medie numai cu un minimum de cunoştinţe generale şi vagi despre vocabularul limbii romîne, despre originea şi despre formarea ei, iar aici sare peste cele 15 secole, în care nu avem

BDD-A10390 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:03:52 UTC)

mărturii scrise, și trece la studierea sumară a limbii primelor traduceri în limba romînă. În școala medie, studierea limbii se limitează la cercetarea unor aspecte sau a unor particularități ale limbii folosite de scriitorii noștri mai reprezentativi. De cele mai multe ori, și aceste probleme sînt tratate sumar și în termeni generali, aplicabili mai multor scriitori din generația respectivă sau chiar din alte generații. Așa cum se studiază limba în cadrul orelor de istorie a literaturii, ea devine ceva accesoriu. Programele și manualele nici nu prevăd capitole mai mari, de sinteză, în care să se analizeze particularitățile limbii și progresele înregistrate de aceasta într-o anumită etapă a evoluției ei. În consecință, elevii nu-și pot da totdeauna seama de lupta dîrză dusă de scriitorii și de filologii noștri pentru a feri limba romînă de primejdia rupturii între limba scrisă și cea vorbită, de perspectiva creerii unei limbi artificiale, inaccesibile întregii populații.

În ceea ce privește atenția de care se bucură acum studierea limbii, deși în școlile noastre se comunică elevilor suficiente cunoștințe despre creațiile scriitorilor a căror activitate este în plină desfășurare, nu se dau nici cel puțin noțiuni sumare despre preocupările lingviștilor noștri de astăzi. Chiar studiile cele mai importante de limbă sînt trecute sub tăcere. Nu se amintesc nici lucrările de gramatică și de lexicografie cele mai de seamă. Manualele de istorie a literaturii romîne acordă, de multe ori, un spațiu nejustificat de întins dezvoltării muzicii sau artelor plastice, dar nu amintesc decît sumar despre problemele de limbă.

Pentru remedierea situației limbii romîne în școlile medii, propunem să se reintroducă deocamdată cel puțin cîte o oră de limbă la clasele a VIII-a și a XI-a. În clasa a VIII-a, ar trebui să se adîncească anumite capitole de gramatică, în special din sintaxă. Reluarea acestor probleme ar ajuta mult pe elevi să înțeleagă mai bine unele noțiuni de teorie literară. Lucrînd concomitent, în orele de limbă și în cele de teorie literară, profesorul ar reuși mai bine să lămurească anumite probleme prevăzute în actuala programă școlară și, în același timp, ar deprinde pe elevi să mînuiască o limbă mai frumoasă și mai îngrijită. Amintim aici cîteva probleme de gramatică, care s-ar putea adînci în clasa a VIII-a : subiectul logic și subiectul gramatical, valoarea afectivă a reluării subiectului, verbele copulative și semiauxiliarele de mod, acordul predicatului cu subiectul, acordul atributului, complementele circumstanțiale, adăugîndu-se complementele : de instrument, sociativ, de relație și concesiv. Din sintaxa frazei : coordonarea și subordonarea, elipsa, repetiția, cuvintele și construcțiile incidente, ordinea cuvintelor în propoziție și în frază, accentul și intonația. N-ar trebui neglijate nici ortografia și punctuația. Tot în această clasă ar trebui să se reia capitolul privitor la vocabularul limbii romîne : fondul principal de cuvinte, masa vocabularului, caracterul variabil al vocabularului, îmbogățirea vocabularului, formarea cuvintelor,

BDD-A10390 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:03:52 UTC)

arhaismele, provincialismele, neologismele, sinonimele, omonimele, antonimele etc.

Pentru clasa a XI-a ar trebui să se prevadă ore de istorie a limbii române. Într-un articol despre *Tradiție și pedagogie*, prof. Stanciu Stoian afirma : „O altă tendință s-a manifestat mai ascuțit la noi însă : un fel de teamă de a ne ocupa parcă de propriul nostru trecut școlar și pedagogic, pentru a nu greși în revalorificarea lui" [1]. Printre părțile bune ale școlii noastre dinainte de Reforma învățămîntului considerăm și studierea, în ultima clasă de liceu, a limbii române în dezvoltarea ei, de la origine pînă în zilele noastre. După ce elevii dobîndiseră suficiente cunoștințe de limbă latină, de limbă franceză și de istorie, după ce studiaseră, în linii mari, istoria literaturii române, dispuneau de datele necesare trecerii la studiul mai greu al istoriei limbii române.

Prin eliminarea limbii române din planurile de învățămînt ale școlilor medii, este exclusă și studierea acesteia înainte de apariția primelor manuscrise. În felul acesta, în pregătirea elevilor rămîn goluri, care nu se mai pot completa niciodată. Despre limba română în primele 15 secole ale erei noastre, elevii nu capătă decît cunoștințe generale la orele de istorie. Cum profesorii de istorie nu au și pregătire lingvistică, se mulțumesc să dea numai date istorice de ansamblu. De altfel, nici programa școlară nu prevede numărul de ore necesar adîncirii unei probleme atît de dificile.

Pentru studierea tuturor problemelor de limbă, ar trebui ca, în ultima clasă a școlii medii, să se reintroducă studiul istoriei limbii române. Întrucît în noile programe școlare, studierea istoriei literaturii române a fost eșalonată pe o perioadă de trei ani (cl. a IX-a, a X-a și a XI-a), studiul istoriei limbii n-ar fi posibil decît în viitor, cînd se vor crea condițiile necesare pentru a se putea trece la învățămîntul de 12 ani. Pînă atunci, ca să nu privăm pe elevi de cunoștințe atît de importante, situația s-ar putea remedia prin introducerea, deocamdată, a unei ore de limba română la clasa a XI-a. În această clasă, elevii vor dispune de suficiente cunoștințe de limbă latină, limbă rusă și limbă franceză, ca să-și poată însuși, fără prea multe dificultăți, problemele de istorie a limbii române.

În cadrul acestor ore, ar urma să se studieze : ce este limba, care sînt disciplinele care o studiază, care sînt caracteristicile limbii vorbite și ale celei scrise, ce este limba literară etc. În ceea ce privește originea limbii române, ar fi necesare date sumare asupra limbilor indo-europene și asupra celor romanice, apoi unde și cînd s-a format limba noastră, care sînt elementele ei constitutive — fondul autohton, fondul latin și influențele suferite. Toate acestea ar trebui făcute pe baza unui bogat material lingvistic, analizat din punct de vedere fonetic, morfologic, sintactic și lexical.

[1] *Gazeta învățămîntului*, nr. 144, din 15 noiembrie, 1957, p. 3.

BDD-A10390 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:03:52 UTC)

Tot pe baza materialului lingvistic ar trebui studiate dialectele şi graiurile limbii romîne. După aceea, pe baza cunoştinţelor dobîndite în anii precedenţi la istoria literaturii, ar trebui să se studieze, în linii mari, fazele mai importante, marcate de limba romînă în evoluţia ei, începînd cu traducerile religioase şi terminînd cu stadiul de azi al limbii şi al preocupărilor lingvistice.

Cum limba literară nu trebuie confundată cu limba scriitorilor, ar fi necesar să se dea elevilor cunoştinţe şi despre celelalte aspecte ale limbii literare — limba scrierilor ştiinţifice, a celor juridice, a administraţiei, a presei etc.

În felul acesta, elevii ar căpăta o vedere de ansamblu şi unitară în ceea ce priveşte evoluţia şi dezvoltarea limbii romîne — cea vorbită şi cea scrisă.

Problema atît de importantă a studierii limbii romîne şi în şcolile medii ar trebui examinată cu toată atenţia şi seriozitatea pentru a se înlătura o lacună inadmisibilă a învăţămîntului de cultură generală. Practic, aceasta s-ar putea realiza uşor prin comprimarea unor capitole de teorie literară şi a unora de istorie a literaturii.

Adîncirea unor probleme de limbă va fi necesară mai ales la secţiile umaniste ale claselor a X-a şi a XI-a, care vor funcţiona începînd cu anul şcolar viitor. Este de neconceput ca elevii care vor frecventa aceste secţii să nu aibă idee despre istoria limbii materne.

În consecinţă, Ministerul Învăţămîntului şi Culturii, examinînd această problemă în lumina Hotărîrii C.C. al P.M.R. şi a Consiliului de Miniştri cu privire la îmbunătăţirea învăţămîntului de cultură generală şi ţinînd seama de „propriul nostru trecut şcolar", ar trebui să ia cît mai degrabă măsurile cuvenite pentru a înlătura această lacună a noilor planuri de învăţămînt. Pentru a nu lipsi cîteva serii de absolvenţi de atîtea cunoştinţe utile, ar fi necesar ca aceste măsuri să fie luate, dacă este posibil, chiar începînd cu anul şcolar 1958—1959.

BDD-A10390 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:03:52 UTC)